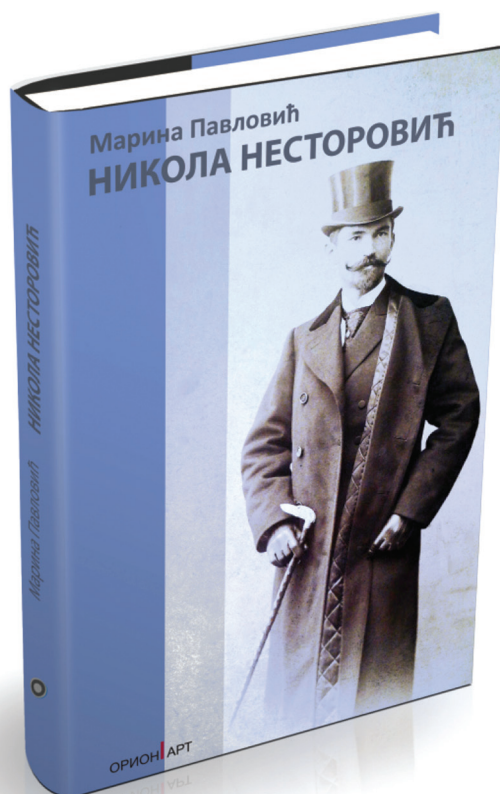

НИКОЛА НЕСТОРОВИЋ

Аутор: Марина Павловић

Издавач: Орион арт, Београд, 2017.

У години у којој се навршава шеста деценија од смрти овог значајног градитеља, у издању цењеног издавача из области уметности и архитектуре *Орион арта*, објављена је монографија *Никола Несторовић* архитектке др Марине Павловић. Она представља први целовит и свеобухватан монографски приказ Несторовићевог живота и стваралаштва током прве половине 20. века, којим се уједно анализирају и тумаче нове архитектонске тенденције и европски утицаји у тадашњем градитељству Србије. До појаве ове монографије, изузетно обимно градитељско и теоријско дело које је иза себе оставио архитекта Никола Несторовић (1868–1957), професор и први декан Техничког факултета након оснивања Универзитета у Београду 1906. год., свакако један од водећих српских градитеља новијег доба, није било целовито и систематски проучено и тумачено. Књига је настала на основу свеобухватног истраживачког подухвата архитектке Марине Павловић,

спроведеног за потребе израде докторске дисертације одбрањене на Филозофском факултету Универзитета у Београду 2014. године. Темељна истраживања, у земљи и иностранству, о чињеницама везаним за различите сегменте живота и дела архитектке Несторовића ауторка је веома успешно преточила у јасно конципирано и рафинирано штиво, намењено не само научној и стручној, већ и широј читалачкој публици заинтересованој за теме везане за настанак модерне Србије и њену културну историју.

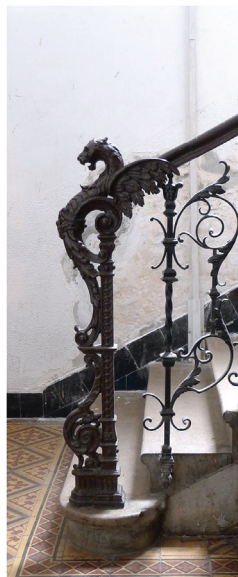
Монографија има 361 страну текста који прате бројне квалитетне илустрације, црно-беле и у боји. Садржај је подељен у осам поглавља – *Предговор, Биографија, Сваралаштво, Друштвени и пословни круг, Писано дело, Закључак* (на српском и енеглеском језику), *Каталог дела и Литература, индекс и биографија аутора*. У уводном поглављу ауторка се осврће не основне мотиве истраживања изузетно обимног градитељског опуса Несторовића, који садржи шездесет осам потврђених пројеката, као и још пет претпостављених, и обухвата неке од најмонументалнијих грађевина јавне и приватне намене у престоници и другим градовима Србије, подигнуте пре и након Првог светског рата. Њен циљ је био да се критички сагледа овај монументални стваралачки опус, са тежиштем на аналитичко-критичком презентовању чињеница из приватног и професионалног живота Несторовића у контексту времена у коме је живео и стварао. Мада је поглавље засновано на хронолошком принципу, идеја водила је преваходно била истраживање позиције стваралаштва аутора у односу на друштвени, културни и уметнички контекст, кроз компаративно сагледавање и упоређивање са примерима из непосредног окружења, али и средина које су имале непосредан или посредан утицај на његова дела. У овом поглављу дат је обиман преглед грађе која је коришћена током истраживања, као и необјављених и објављених радова који су имали за предмет истраживање дела овог аутора.

Кроз поглавље посвећено биографији Несторовића детаљно се упознајемо са његовом породицом, одрастањем и младошћу у Пожаревцу, доласком у Београд 1883. год. ради даљег школовања на Реалци и Техничком

факулету Велике школе. Студије завршава 1891. год., те започиње своју професионалну каријеру у Министарству грађевина, као инжењер Округа пожаревачког. Посебно је значајно осветљавање његовог даљег професионалног усавршавања у Берлину, на Краљевској високој техничкој школи у Шарлотенбургу, од 1893. године. У књизи су по први пут презентовани значајни документи и детаљи везани за Несторовићеве студије архитектуре, као и стицање првих практичних искустава. Након шест семестара, освојених награда и положеног Пруског државног испита 1896. год. он се враћа у Србију, али ће немачка академска архитектура, сама зграда школе, као и друге берлинске грађевине, остати трајна инспирација и основа његовог прочишћеног академског стила. Даље се прати наставак његове каријере у Министарству грађевина, као и на новооснованом Архитектонском одсеку Техничког факултета од 1898. год., где је примљен за хонорарног професора на предметима Орнаментика свих стилова и Архитектонски облици. Поред професионалног живота, ауторка износи веома интересантне податке о Несторовићевом приватном животу, посебно током Првог светског рата, у интернацији у Мађарској. Даље се прати његова каријера у новој држави, као редовног професора од 1919. год., старешине Архитектонског одсека 1929–1930. год., те руководиоца Кабинета за приватне и привредне зграде од 1935. године. Поред професорске и пројектантске каријере, Несторовић се окушао и као предузетник, те са другим акционарима оснива приватну ковницу новца у Београду 1930. године. Залазак професионалне каријере крунисао је објављивањем првог историографског приказа о архитектури Београда у 19. веку – књиге *Грађевине и архитекти у Београду прошлог столећа*, објављене 1937. год. у издању Клуба архитеката. Пензионисан је у седамдесетој години (1938), али је као хонорарни професор предавао до 1941. године. Након рата је, поводом његовог 85. рођендана, Друштво архитеката организовало свечану академију и изабрало га за доживотног почасног председника.

Поглавље посвећено Несторовићевом стваралаштву подељено је на: *Рани период* (1896–1904), *Зрели период* (1905–1914) и *Позни период* (1918–1927). Рани период је, у односу на број пројеката и реализованих зграда, био

и најплоднији, а посматран је кроз значајан допринос Несторовића утемељењу академског стила у архитектури Србије, посебно кроз изградњу значајних јавних грађевина. У Министарству грађевина он је, као млади стручњак образован у Берлину, одмах добио прилику да пројектује бројна државна здања – од царинарница, преко среских и окружних начелстава, до судова, болница и других здања у унутрашњости. Ауторка посебно издваја одлазак Несторовића на велику Светску изложбу у Паризу 1900. год. која је била значајна преломна тачка укупног европског уметничког стваралаштва, али и Несторовићевог живота и архитектонског израза. Сусрет са Паризом и француском архитектуром, те самом изложбом која је била спој традиције, изражене кроз националне павиљоне, и модернизма, оличеног кроз ар нуво и метро, оставио је неизбрисиви траг на њега. Као значајан детаљ ауторка издваја и чињеницу да је на изложби био са рођаком и старијим колегом са Техничког факултета архитеком Андром Стевановићем, својим претходником на студијама у Шарлотенбургу, са којим је у наредним годинама пројектовао Палату Управе фондова у Београду (1902) и многа друга здања. Поред рада на изградњи државних здања, бројних приватних зграда и своје куће у Улици кнеза Милоша бр. 40, Несторовић је на почетку своје каријере учествовао и на Конкурсу за цркву на Опленцу (1904), на коме је освојио прву награду, али који је изазвао бурне полемике у професионалној јавности. Зрели период његовог стваралаштва, до Првог светског рата, обележен је уношењем модерних тенденција у дотадашње академско обликовање, посебно везаних за француску декоративистичку архитектуру и сецесију. Ауторка издваја пројекте за палате Врачарске задруге и Београдске задруге (1905), које је радио са Стевановићем, посебно овај други који, вероватно, представља и највећи домет њиховог заједничког рада. Поред њих, Несторовић је пројектовао бројне стамбене и пословне зграде у стилу сецесије, од којих се, кроз анализу и богате илустрације, у књизи издвајају: тзв. зграда са зеленим плочицама, кућа трговца Стаменковића у Улици краља Петра бр. 41 (1905); кућа Јосифа Пердића у Светогорској бр. 27 (1908) и стамбено-пословне зграде Београдске задруге и хотела Бристол у Карађорђевој улици (1910–1912), једне од првих троспратних зграда

у престоници, која је обухватила цео градски блок и на којој су примењене значајне конструктивне иновације везане за употребу шипова. Позни период Несторовићевог стваралаштва, након рата, обележило је извесно стагнирање, те разрада варијантних решења ранијих пројеката, у којима спаја сецесијску орнаменту са модернизованим академизмом, што се види на пројекту обнове зграде Јосифа Алкалаја у Улици краља Петра бр. 26 (1920). За овај период су карактеристични и пројекти за индустријске зграде, магацине Банке Бошковић на Дорћолу (1920–1921) и Француско-српске банке (1923–1925) на Никољском тргу на Сави. Поред њих, он је радио и на бројним пројектима модерних пословно-стамбених зграда великих размера, са приземљима, мезанинима, три спрата и мансардним спратовима за приватне инвеститоре, које су својом изузетном архитектуром трајно обележиле најзначајније улице и тргове престонице. На крају приказа позног периода ауторка издваја најзначајније јавне зграде у чијем је пројектовању и изградњи учествовао Несторовић: Универзитетску библиотеку (са Драгутином Ђорђевићем, 1920–1926), чију је изградњу финансирала Карнегијева фондација; пројекат зграде Министарства пољопривреде и вода (1921), на углу Кнеза Милоша и Немањине, који није изведен, а изазвао је бројне стручне полемике; Технички факултет (са Бранком Таназевићем, 1923–1925), у чијем обликовању се препознаје повратак немачкој академској интерпретацији класичне архитектуре. Позне године обележила је и сарадња са сином Богданом, образованим у Паризу, на три пројекта из 1925–1927. год., од којих се издваја монументална пословно-стамбена зграда Задужбине Београдске задруге у Карађорђевој улици.

Своју изузетно продубљену и свеобухватну нарацију о веома богатом приватном и стваралачком опусу професора архитекте Николе Несторовића ауторка завршава са два, релативно мала, али изузетно вредна поглавља – о друштвеном и пословном кругу у коме се кретао, као и о писаним делима. Својим рођењем припадао је вишем грађанском слоју, а кроз своје образовање и професионално деловање постао је један од најзначајнијих представника стручне, научне и универзитетске елите, дајући непроцењиви допринос развоју модерног друштва у Србији, у његовом преломном историјском тренутку, пре и након Првог светског рата. Иза себе је оставио већи број стручних радова, приручника и уџбеника који су значајно допринели развоју грађевинарства и образовању нових стручњака на пољу архитектуре.

Кроз закључке (на српском и енглеском језику) у књизи се сумирају значај и доприноси обимног пројектантског опуса током три деценије Несторовићевог професионалног деловања. О томе сведочи и приложени каталог дела, који има 68 јединица, са систематично сложеним подацима о времену настанка, локацији, инвеститору, изворима и др. На крају је дат списак коришћених извора и литературе, који ће бити вредна помоћ будућим истраживачима периода у коме је Несторовић стварао.

На крају овог приказа, као посебну вредност свеобухватног и слојевитог дела Марине Павловић треба истаћи презентовану илустровану грађу, која садржи бројне, до сада необјављиване, оригиналне документе и пројекте из архива и личних документација, који су прикупљени у земљи и иностранству захваљујући марљивом раду ауторке. Они су обogaћени и старим разгледницама и фотографијама, као и квалитетним савременим фотографијама зграда и њихових ентеријера, у колору, које су дела ауторке.

Све ово говори о капиталном делу савремене историографије, које је истински одраз богатог живота и дела архитекте професора Николе Несторовића, којим је вишеструко задужио све наредне генерације архитеката у Србији. Вредност књиге представља доследан историографски приступ, као и примењен интердисциплинарни метод, уз дијахронијско-културолошку перспективу, којим је главни предмет рада – живот и дело чувеног архитекте – контекстуализован у ширим друштвеним и историјским оквирима. Кроз остварења једног од најзначајнијих српских архитектонских стваралаца тумачена је целокупна архитектонска сцена у Србији, претежно конзервативно академска, али уз продубљеније разумевање и промишљање утицаја нових европских стилских израза – француског декоративизма, ар нувоа и сецесије, чиме је дато ново тумачење архитектонског обликовања на прелому векова у Србији и настајања модерних тенденција. Истраживање засновано на богатом референтном оквиру и изворној архивској грађи обезбедило је добру утемељеност тумачењу слојевитости и комплексности односа теоријске основе и практичног деловања архитекте Несторовића, чиме је успостављена и доследно спроведена свеобухватна валоризација његовог дела. Посебно је истакнут његов допринос у примени савремених конструкција, унапређењу техника грађења и примени нових модерних материјала, као што је био армирани бетон. Изузетно квалитетном нарацијом, те вештом архитектонском и стилском анализом богатог градитељског опуса професора Несторовића, ауторка Марина Павловић је указала на нове аспекте вредновања појединих остварења, како оних која су већ валоризована као део корпуса заштићене културне баштине Србије, тако и оних која то тек треба да постану. Објављивањем ове монографије је, донекле, надомештено досадашње запостављање и занемаривање доприноса стваралаца који су почетком двадесетог века утемељили модерно српско градитељство, али и остварен је значајан помак у вредновању и разумевању, не само архитектонских, већ и ширих културних и друштвених токова који су обликовали развој градова Србије на прелазу из деветнаестог века у модерно доба, што свакако треба да буде и подстицај за друге ауторе и продубљеније истраживање овог изузетно значајног раздобља новије историје.

др Мирјана Ротер Благојевић, архитекта